

Arbeid med bærekraftige matsystemer i kommuner og fylkeskommuner

---

25. oktober 2024 av Christine Hvitsand

Hva er utfordringene i matsystemene?

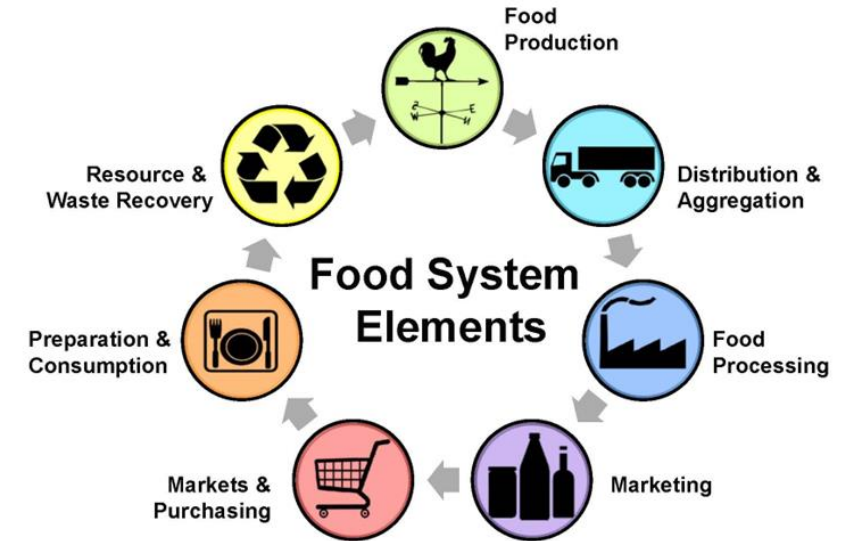
- **Produksjonsformer/produkter** som medfører utslipp av klimagasser og forurensning, redusert biologisk mangfold, press på dyr, arbeidere, ressurser
- **Verdikjeder** som fører til matsvinn i alle ledd, sentraliserte beslutninger om hva som produseres og tilbys markedet, avstand mellom produksjon og forbruk
- **Matforbruk** som fremmer overvekt, livsstilssykdommer, sosiale forskjeller

Hvilken utviklingsretning er bærekraftig på lang sikt?

- Produksjon som ivaretar økosystemer og reduserer utslipp og ressursbruk
- Mer lokalbaserte matsystemer, spise etter sesong
- Hindre matsvinn
- Spise mer plantebasert
- Mindre prosessert og høy-fruktose matvarer
- Ivareta identitet og kultur
- Kobling av matproduksjon, etterspørsel/ matforbruk
- Mer kunnskap om økologi, landbruk og mat blant innkjøpere og forbrukere – bevisste valg

Adapted by Christy Shi, Center for Environmental Farming Systems.

From: Wilkins, J. and Eames-Sheavly, M. Discovering the Food System: An experiential learning program for young and inquiring minds. Cornell University, Departments of Nutritional Science and Horticulture. <http://www.discoverfoodsys.cornell.edu/>

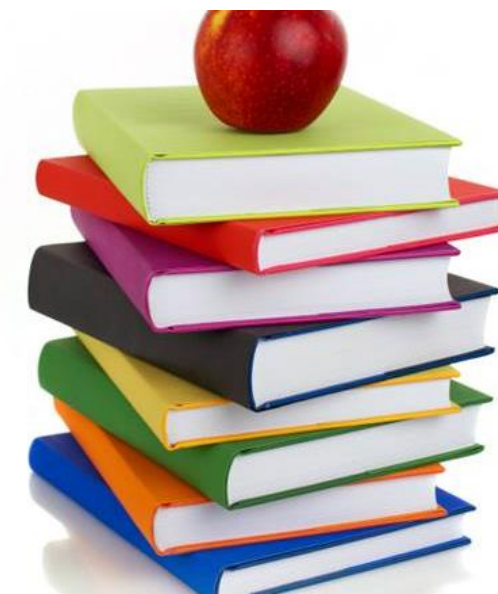
Hvordan kan kommunal sektor ta en mer aktiv rolle i utviklingen mot mer bærekraftige matsystemer?

- Arbeidet med bærekraftsmålene
- Nødvendig med et helhetsperspektiv på tvers av sektorer og aktørtyper
  - Deltakelse
  - Samskaping
  - Samarbeid mellom praksis og forskning

Kommuner (og fylkeskommuner) har store muligheter til å påvirke utviklingen gjennom sine ansvarsområder

- Landbruk
- Avfall og gjenvinning
- Næringsutvikling
- Klima, natur og miljø
- Helse og omsorg
- Utdanning; skole, barnehage
- Innkjøper
- Folkehelse
- Integrering
- Samfunnsplanlegging
- Deltakelse og involvering av innbyggere
- .....
- = En god forutsetning for å ta en ledende rolle

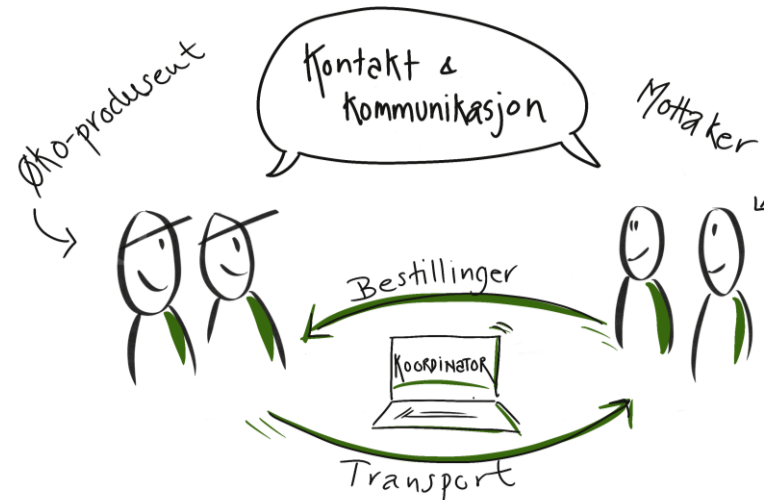

Pilotering av Grønn Parallell i Vestfold

- Sprunget ut av en “agri-food living lab” med mål om å styrke produksjon og forbruk av økologiske grønnsaker (initiert av forskningsmiljø, i et samarbeid med Statsforvalteren i Vestfold og Telemark)
- Består i et samskapt regionalt samarbeid om koordinert salg, transport og innkjøp, herunder av offentlige virksomheter
- Avdekket hva som fremmer og hemmer denne typen samarbeid

Finansiert gjennom
PhD/NMBU og
Landbruksdirektoratet

Illustrert av Anna Sofie Willumsen

Horten kommune

- Unik samarbeidsmodell, direkte innkjøp fra lokale småskala økologiske grønnsaksprodusenter
- Et bredt samarbeid internt i kommunen og med eksterne (produsenter, Matvalget)
- Utvikles med mange forgreininger og tilgrensende aktiviteter
- Følgeforskning på prosess, involverte aktører og samfunnsgevinster – og med tilrettelegging for erfaringsutveksling og samskaping

Følgeforskning finansiert av Regionale forskningsfond Vestfold og Telemark

Stad kommune

- Samfunnsplanen: vedtar samskaping som arbeidsmetode i samfunnsutviklingen
- Innbygger tok kontakt om mulighetene for dyrking i sentrum
- Kommunen fasiliterer utviklingen, involverer bredt
- Urbant landbruk utvikles med mange forgreninger
- Følgeforskning viser hva som fremmer samskaping med innbyggere og andre, og hvilke utfordringer som oppstår

Følgeforskning finansiert av Norges forskningsråd

Viken/Østfold fylkeskommune

- Politisk mål om 30 % økologisk i vgs.-kantiner
- Strategi for helsefremmende skoler 2020:
  - Ha kantiner som serverer sunn og bærekraftig mat og drikke
  - Gratis skolemåltid
- Ny anskaffelsesstrategi 2021
- Samarbeid med Matvalget

Prosjekt finansiert av Norges forskningsråd, inkluderer living lab

Hvilke forhold stimulerer til mer bærekraftige matsystemer?

- Politiske vedtak som viser en tydelig utviklingsretning, feks. andel økologisk produksjon og innkjøp
- Gi handlingsrom til engasjerte ansatte og i lokalsamfunnet, legg til rette for innovativ tenking, eksperimentering og samskaping
- Strukturer, rutiner og etablerte tankesett kan hindre, men det er ofte mulig å få til mer enn man tror!
  - For eksempel for offentlige innkjøp: Undersøke mulighetsrommet innenfor politiske vedtak og innkjøpsavtaler – evt. arbeide for endringer her
  - Etablere samarbeid på tvers
- Kommuner og fylkeskommuner er viktige endringsarenaer!

Referanser

IPES-food. (2016). From uniformity to diversity: A paradigm shift from industrial agriculture to diversified agroecological systems. Report by the International Panel of Experts on Sustainable Food Systems.

Muller, A., Schader, C., Scialabba, N. E.-H., Brüggemann, J., Isensee, A., Erb, K.-H.,.....Stolze, M. (2017). Strategies for feeding the world more sustainably with organic agriculture. *Nature communications*, 8(1), 1-13.

Utvalgt forskning av Telemarksforskning

Hvitsand, C. (2023). Bærekraftige matsystemer – et offentlig ansvar? I Hvordan kommuner tenker: Politikk-og praksisnær forskning i kommunale virkeligheter (pp. 233-253). Universitetsforlaget.

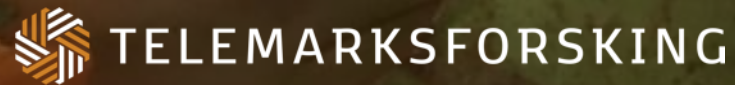
Hvitsand, C., Leikvoll, G. K., Aasen, Magnussen, E. & Berius, M. (2022). Bærekraftig landbruk og arbeidsinkludering: Samskapende prosesser for å utforske mulighetene for tverrsektorielt samarbeid. TF-notat nr. 1. Telemarksforskning.

Hvitsand, C. (2021). Grønn Parallell – Testing av en alternativ omsetningskanal for lokale økologiske grønnsaker og andre gårdsprodukter. Utviklet av aktørene selv gjennom deltakende og samskapende prosesser i «living lab». TF-rapport nr. 634. Telemarksforskning.

Hvitsand, C., Raanaas, R. K., Gjøtterud, S. & Nicolaysen, A. M. (2022). Establishing an Agri-food living lab for sustainability transitions: Methodological insight from a case of strengthening the niche of organic vegetables in the Vestfold region in Norway. *Agricultural Systems*, 199, 1-14.

Hvitsand, C., Nicolaysen, A. M., Gjøtterud, S., & Raanaas, R. K. (2024). Piloting a co-created local and alternative food network involving professional buyers in Norway: Forces and tensions influencing viability. *Journal of Rural Studies*, 110, 103362.

Aastvedt, A., Hvitsand, C., Brandtzæg, B.A., Vike, H., Myhrer, R.S. & Westeren, I. (2024). Eksperimentering med samskaping i kommunal sektor. Fra strategi til praksis. TF-rapport nr. 888. Telemarksforskning.

Takk for oppmerksomheten

Christine Hvitsand | 988 00 234 | hvitsand@tmforsk.no